ACTA LINGUISTICA LITHUANICA

XLIX (2003), 103 – 129

Neopierwiastki litewskie na *-s-*

WOJCIECH SMOCZYŃSKI

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

A peculiarity of Lithuanian word formation is that many suffixes, mainly those containing sonorants (l, r, m, n, v) have apparently developed sigmatic varieties, e. g. -sla- alongside -la-, -sra- alongside -ra- etc. Synchronically, the asigmatic variety is usually added to roots ending in an obstruent, whereas the sigmatic variety is preceded by a vowel or a diphthong. It is argued in this article that the apparent sigmatic varieties result from the resegmentation of certain verbal forms (infinitives in -sti, presents in -sta, athematic presents in -sti and iteratives in -styti) in which -s- arises from dissimilation before dental obstruents, e.g., the resegmentation of ėsti as ės-ti gave rise to a refashioned root ės- evident in ėslùs (to be segmented ės-lùs rather than ėd-slùs). In this way, refashioned roots in -s- have developed alongside most roots originally ending in dental obstruents. The sigmatic varieties ascribed in the literature to many suffixes can thus be dispensed with.

1. Jedna z osobliwości słowotwórstwa litewskiego polega na tym, że przy pewnych sufiksach nominalnych odróżnia się tu wariant asygmatyczny od wariantu sygmatycznego, polegającego na obecności spółgłoski *s* przed właściwym sufiksem[1]. Na podstawie materiału zgromadzonego w monografii Pr. Skardžiusa (1943: 162n.) można powiedzieć, że zróżnicowanie tego rodzaju wykazują głównie te z sufiksów litewskich, które zaczynają się od resonantu (*l, r, m, n, v*), por.

Forma asygmatyczna	Forma sygmatyczna
-la-: *krẽklas, méšlas*	*-sla-*: *gir̃slas, kaĩslas, krìslas*[2]
-lā-: *dė́la, eilà*	*-slā-*: *gýsla*
-lu-: *vešlùs, tuklùs, suoslùs*	*-slu-*: *dėslùs, ėslùs, goslùs*[3]
-lė-: *rẽplės, nárplė*	*-slė-*: *dė́slės, pūslẽ*[4]
-ra-: *skùdras, stìpras, vaĩras*	*-sra-*: *gaĩsras, tiñsras*
-rā-: *kaitrà, kantrà, šutrà, taukrà*	*-srā-*: [*kaisrà, gaisrà*][5]
-ma-: *kélmas, skvar̃mas*	*-sma-*: *bil̃smas, gar̃smas, jaūsmas, var̃smas*[6]

[1] Warunki pojawiania się tego *s* nie zostały, o ile mi wiadomo, nigdy sprecyzowane.

[2] Sekundarne: *mók-slas, pę́-slas, rùk-šlas, tìk-slas*.

[3] Sekundarne: *ei-slùs*.

[4] Sekundarne: *patvár-slės, rauk-šlẽ*.

[5] Formacje u Skardžiusa (1943) nie wymienione.

[6] Sekundarne: *bẽg-smas, džiaūg-smas, liñk-smas, valk̃-smas, veřk-smas*.

-mė-: *dermẽ, rėtmẽ, sekmẽ, tekmẽ*	*-smė-*: *bausmẽ, drausmẽ, giesmẽ, rėsmẽ, žosmẽ*[7]
-na-: *alpnas, drégnas, glẽbnas*	*-sna-*: *dosnas, skursnas*[8]
-nā-: *dusnà*	*-snā-*: *džiūsnà, ẽsnos, skursnà, varsnà*[9]
-ni-: *barnìs, vilnìs*	*-sni-*: *kąsnis, krūsnis, pusnìs*[10]
-nu-: *kaunùs, kritnùs, lepnùs*	*-snu-*: *ėsnùs, skursnùs, rusnùs*[11]
-niu-: *barniùs, mìžnius, sùsnius*	*-sniu-*: *pìrznius* (**pirsnius*)
-va-: *erdvas, mulvas, želvas*	*-sva-*: *balsvas, juõsvas, kiẽsvas, rùsvas*[12]
-vā-: *dirvà, kalvà, sparvà*	*-svā-*: *brąsvà, láisva, nausva*[13]

2. Sufiks asygmatyczny przystępuje przeważnie do pierwiastka zakończonego obstruentem zwartym (*p, t, k, b, d, g*), por. *rẽp-lės, rėt-mẽ, krẽk-las, glẽb-nas, erd-vas, drég-nas* albo obstruentem szczelinowym (*s, š*), por. *dus-nà, suos-lùs, méšlas, veš-lùs*[14]. Z kolei sufiks sygmatyczny łączy się – z opisowego punktu widzenia – z pierwiastkiem o wygłosie wokalicznym lub dyftongicznym. Por. samogłoskę krótką w *rasmẽ, rùsvas, krìslas, pusnìs*, samogłoskę długą w *kąsnis, rėsmẽ, goslùs, mįslẽ, pūslẽ*, dyftongi w *kiẽsvas, juõsvas* oraz *kaĩslas, jaũsmas*, dyftongi sonantyczne w *bilsmas, girslas, skuršnas, varsnà, timsras, krimslẽ*. Zasadę tę przełamują derywaty sekundarne, w których sufiks sygmatyczny łączy się z dowolnymi osnowami, zob. przypis 2 i następne.

3. Podczas gdy sufiks asygmatyczny wyraźnie wyodrębnia się względem pierwiastka, to w wypadku sufiksu sygmatycznego mamy do czynienia z tzw. węzłem morfologicznym: segment *s* wywodzi się przez degeminację z grupy **s-s-*, w której pierwszy fonem stanowił wygłos morfemu poprzedzającego, zaś drugi – nagłos morfemu następującego czyli sufiksu. Skardžius (1943), a po nim m. in. Otrębski (1965) rekonstruują dawną granicę morfologiczną w formie sprzed asymilacji, mianowicie jako **t-s* lub **d-s*. Oznacza to pierwiastek zakończony zwartą spółgłoską zębową i sufiks o nagłosie *-s-*, np. *kiršlas* < **kirt-slas, bausmẽ* < **baud-smė*.

4. Postulat sufiksów sygmatycznych jest nierozerwalnie związany z hipotezą, że derywują one nomina od osnów werbalnych zakończonych na zwartą zębową. Otóż trzeba powiedzieć, że hipoteza ta sprawdza się jedynie w odniesieniu do nominów dewerbalnych, zawodzi jednakże przy próbie jej rozciągnięcia na derywaty

7 Sekundarne: *ei-smẽ, ūk-smẽ, verk-smẽ*.

8 Sekundarne: *kùp-snas, vìlg-šnas*.

9 Sekundarne: *liep-snà, rėk-snà, válk-šna*.

10 Sekundarne: *kẽp-snis, lup-snìs, mirk-snìs, žiñg-snis*.

11 Sekundarne: *lak-snùs, lip-šnùs, mil-snùs* (⇐ *pamìlti*), *ry-snùs* (⇐ *rýti*)

12 Sekundarne: žilsvas ⇐ *žìlas, žal-svas* ⇐ *žãl(i)as*.

13 Sekundarne: *gausvà, ýdva, naštva*.

14 Od tej reguły zdarzają się jednak wyjątki, por. *kél-mas, bái-mė, bar-nìs, kau-nùs, dir-và*.

czasownikowe należące do tych samych podstaw słowotwórczych. Tak np. obok *kiřslas*, interpretowanego zwykle **kirt-slas*, są werba *kìrsčioti* i *kirsnóti*, a im nie sposób przypisać struktury **kirt-čioti*, **kirt-noti*. W wypadku czasowników urabianych neosufiksami ze składnikiem *-d-*, *kirsdinéti*, *kiřsdinti*, *atsikirsdýti*, nie jest prawdopodobne, żeby grupa [zd] na szwie morfologicznym wywodziła się ze zdysymilowanej grupy **t-d*. Prościej jest przyjąć tu osnowę *kirs-* jak w inf. *kiřsti* i antycypacyjne udźwięcznienie *s* spowodowane dołączeniem sufiksu na *-d-* (por. *mèsdamas* ⇐ *mèsti*); odpowiednie nomen *kiřslas* naturalniej jest ująć jako *kirs-las* niż jako **kirt-slas*. Takie deverbativa, jak *kąsčioti*, *kąslioti*, *kąsnoti* pokazują samogłoskę *ą*, która możliwa jest tylko przed spirantem, por. inf. *kąsti*. To od razu wyklucza rekonstrukcję ze zwartą zębową, **kand-čioti*, **kand-lioti*, **kand-noti*, i zaleca raczej analizę *kąs-čioti*, *kąs-lioti*, *kąs-noti*; odpowiednie nomen *kąsnis* łatwiej wywodzi się z *kąs-nis* niż z **kand-snis*.

5. Derywaty czasownika *ésti* tworzą następujący szereg:
ės-dinéti
ẽs-dinti
és-terti
ẽs-ena
ės-kà
ės-lùs
ẽs-nos
ės-nùs
ės-tùvai
ės-tùvas

Jest oczywiste, że w całej tej serii osnową jest neopierwiastek *ės-* i że ten został wyabstrahowany z formy infinitiwu *és-ti* (< **ēt-ti* < **ēd-ti*). Neopierwiastek nadaje tej serii autonomię morfologiczną w ten sam sposób jak pierwiastek prymarny *ėd-* w stosunku do serii derywacyjnej

ėd-inéti
ẽd-inti
ėdž-ióti
éd-a
ėd-éjas
ėd-ėnė
ėd-rùs
édž-ios

6. Jeśli teraz z serii *ės-* wyłącza się formę *ėslùs* i przypisuje się jej osnowę *ėd-* (por. **ėd-slus* u Skardžiusa 1943: 166), to trzeba stwierdzić, że jest to chwyt interpretacyjny, który nie liczy się z faktem, że derywacja dewerbalna korzysta w języku litewskim nie z jednej, lecz z dwóch osnów: *ėd-* i *ės-* (starszej i młodszej). Wziąwszy to pod uwagę, porzucimy koncepcję sygmatycznych sufiksów prymarnych *-sl-*, *-sr-*, *-sm-*, *-sn-* przy osnowach na *-t-/-d-*. Zastąpimy ją pojęciem neopierwiastka zakończonego segmentem

s wywodzącym się ostatecznie z dysymilacji zwartej zębowej w formie infinitivi (*-s-ti* < **-t-ti*). Ten neopierwiastek przybiera takie same sufiksy jak pierwiastek prymarny z etymologicznym *-s-* w wygłosie, por. dla przykładu *ẽs-ena* jak *dvẽs-ena* (do *dvẽsti*, *dvẽsė*) lub *tį̃s-ena* (do *tį̃sti*, *tį̃so*), *gies-mẽ* jak *ges-mẽ* (do *gèsti*, *gẽso*), *ės-tùvai* albo *vers-tuvẽ* jak *praus-tuvẽ* (do *praũstis*, *praũsės*), *kąs-čioti* jak *blės-čioti* (do *blėsti*, *blẽso*).

7. Już pobieżny przegląd słownika akademickiego (LKŽ) utwierdza nas w przekonaniu, że niemal każdemu pierwiastkowi zakończonemu zwartą zębową towarzyszy neopierwiastek na *-s-*, wynikły z reanalizy infinitiwu na *-sti*. Z reguły jest on udokumentowany kilkoma derywatami, nominalnymi i/lub werbalnymi, por. *ės-* w § 5. Niekiedy jednak tylko pojedyncza formacja pochodna jest dowodem na istnienie neopierwiastka. Tak jest np. przy *gaũs-mas* ⇐ *gaũsti*, *gos-lùs* ⇐ *gosti*, *kiẽs-vas* ⇐ *kiẽsti*, *męs-tìnis* ⇐ *mę̃sti* oraz *triz-nà* (< **tris-nà*) ⇐ *trìsti*. Podobnie jak pierwiastki prymarne również neopierwiastki podlegają zróżnicowaniu apofonicznemu, mianowicie przybierają one formę stopnia *o*: obok *bris-* (*brìstinė*) jest *bras-* (*brastà*, *brasvà*), obok *mis-* (*misà*) jest *mais-* (*maĩstas*), obok *kirs-* (*kir̃slas*, *kìrsčioti*) jest *kars-* w izolowanym sb. *karsà*.

8. Dalsze źródła neopierwiastków na *s*.

Takie przykłady, jak *balš-vas* ⇐ *bálsta* (inf. *bálti*), *vỹks-mas* ⇐ *vỹksta* (inf. *vỹkti*) sugerują, że etymologiczne praesens na *-sta-* zostało zreinterpretowane jako prs. na *-ta-* oparte o osnowę na *-s-*, *báls-ta*, *vỹks-ta*; podobnie *bū̃s-ena* zakłada prs. *bū̃s-ta* (zob. § 11). – Osnowa takich derywatów, jak *dė́s-čioti*, *dė́s-lioti*, *dė́s-ena* itp. tłumaczy się najlepiej przez formę atematycznego prs. *dė́st(i)* 'kładzie', które na wzór infinitiwów na *-sti* mogło zostać resegmentowane jako *dė́s-ti* (zob. § 12). – Derywaty typu *káusdinti*, *pjáusdinti* podlegają segmentacji ujawniającej neopierwiastki *kaus-* i *pjaus-* w stosunku do pwk. prymarnych *kau-* i *pjau-*. Dla wyjaśnienia tych neomorfemów na *-s-* trzeba sięgnąć do formacji intensywnych na *-styti* i uznać, że ich segment *s* został pojęty jako węzeł morfologiczny i zinterpretowany jako pierwotny styk **s-s*: *káustyti* = **kaus-sty-*, *pjáustyti* =**pjaus-sty-* (§ 13).

9. Zbiór neopierwiastków na *-s-* przedstawia się niżej w podziale na cztery grupy, odpowiednio do zróżnicowania formacji, które stały się punktem wyjścia dla morfologicznej resegmentacji. Są to: 1. infinitiwy na *-sti*, 2. praesentia na *-sta*, 3. atematyczne praesentia na *-sti*, 4. intensiva na *-styti*.

10. Resegmentacja infinitiwów na *-s-ti*

NEOPWK.	DERYWAT	ŹRÓDŁO NEOPWK.	PWK. PRYMARNY
aus-	*áus-dinti*	*áusti*	**aud-**, *áudžiu*, *áudžiau*
	ataus-dýti		
	áustyti[15]		

[15] Przez degeminację z **aus-styti*.

	aus-tuvė		
baus-	*baus-lỹs* *baus-mẽ*[16] *baus-tùvė*	*baũsti*	**baud-**, *baudžiù*, *baudžiaũ*
bels-	*bels-mas* *béls-telėti* *béls-terėti* *bels-tùkas*	*bélsti*	**beld-**, *béldžiu*, *béldžiau*
bes-	*bes-čióti* *bès-telėti* *bes-tùvas* *bes-tùkas*	*bèsti*	**bed-**, *bedù*, *bedžiaũ*
bils-	*bìls-čioti* *bils-dénti* *bil̃s-mas*[17] *bils-nóti*	*bil̃sti, bil̃sta*	**bild-**, *bìlda*
bris-	*bris-nóti* *bris̀-terti* *bris̀-tinė*	*bris̀ti*[18]	**bred-** / **brid-**, *bredù*, *bridaũ*
brįs-	*brį́s-telėti*	*brį́sti, brį́sta*[19]	**brind-**, *pribrìndo*
draus-	*draus-dinėti* *draus-mẽ* *draus-tìnis* *draustýti*[20] *draus-tójas* *draus-tùvės*	*draũsti*	**draud-**, *draudžiù*, *draudžiaũ*
ės-	*ės-dinė́ti* *ẽs-dinti*	*ésti*	**ėd-**, *édu*, *édžiau*

[16] Skardžius (1943: 206): **baud-smė*.

[17] Skardžius (1943: 203) wymienił wśród wyrazów na *-smas*, jak *bẽg-smas*, *rẽk-smas*, *veř̃k-smas*.

[18] Stopniem *o* do *bris-* jest *bras-*, zob. niżej § 10.1.

[19] Jeszcze przed zmianą pralit. **inS* w lit. *įS* praesens **brìn-sta* otrzymało insercję welarną: > *brìnksta*. Następnie formę tę resegmentowano jako *brìnk-sta*, czego świadectwem jest prt. *brìnko* i inf. *brìnkti*. W ten sposób neopwk. *brink-* 'brzęknąć, nabrzmiewać, pęcznieć' stał się synonimem neopwk. *brįs-*.

[20] Przez degeminację z **draus-styti*.

	ẽs-ena[21]		
	ės-kà[22]		
	ės-lùs[23]		
	ẽs-nos		
	ės-nùs[24]		
	és-terti		
	**ės-tùs*[25]		
	ės-tùvai		
	ės-tùvas		
gąs-	*gą́s-čioti*	*išsigą̃sti*	**gand-**, *išsigandaũ*
	gą̃s-dinti		
	nuogąs-lùs[26]		
	ìšgąs-tis		
gaus-	*gaũs-mas*	*gaũsti*	**gaud-**, *gaudžiù*, *gaudžiaũ*
geis-	*geĩs-las*	*geĩsti*	**geid-**, *geidžiù*, *geidžiaũ*
	geis-lùs		
	geĩs-mas		
	pageis-tojas		
gels-	*geĨs-vas*[27]	*geĨsti*, *geĨsta*	**gelt-**, *pageĨto*
girs-	*giř̃s-las*[28]	*giř̃sti*, *išgiř̃sta*	**gird-**, *išgiř̃do*
	giř̃s-mas		
gys-	*gys-mas*	*gýsti*, *gýsta*[29]	**gyd-**, *pragýdo*
glaus-	*glaus-mẽ*	*glaũsti*	**glaud-**, *glaudžiù*, *glaudžiaũ*
	glaus-nùs		

21 Według Skardžiusa (1943: 234) jest to derywat z suf. *-sena*. Por. jednak *ẽs-ena* z derywatami na *-ena* od pierwiastków zakończonych etymologicznym *-s-*: *dvẽs-ena* ⇐ *dvesiù*, *dvėsiaũ*, *dvẽs-ti*; *tį́sena* ⇐ *tįstù*, *tįsaũ*, *tį́sti*.

22 Skardžius (1943: 124): **ėd-skā*. – Adi. *ėskùs* a. *ẽskus* są raczej derywatami na *-us* od sb. *ėskà* 'apetyt' niżeli formacją dewerbalną **ėd-skus*, jak chciał Skardžius (1943: 124). Por. też *ẽsk-ena* ⇐ *ėskà*.

23 Skardžius (1943: 166): **ėd-slùs*.

24 Skardžius (1943: 225): **ėd-snus*.

25 Formacja ** ės-tùs* została przekształcona przez insercję *k* w **ėkstùs*, następnie przez zmianę *ks* > *kš* w *ėkštùs* 'wybredny w jedzeniu; słabowity'. Forma u Skardžiusa (1943) nie uwzględniona.

26 Skardžius (1943: 166): **gand-slus*.

27 Skardžius (1943: 377): **gelt-svas*.

28 Skardžius (1943: 163): **gird-slas*.

29 Por. w § 12 *giesmẽ* od prs. atemat. *gíest(i)*.

	glaus-týti(s)[30] *priglaus-tojas*		
glos-	*glos-nùs* *glós-telėti* *glóstyti*[31]	*glósti*	**glod-**, *glódžiu, glódžiau*
gos-	*gos-lùs*[32]	*gosti*	**god-**, *godžiu, godžiau*
gręs-	*gręs-tùvas*	*grę́sti*	**grend-**, *gréndžiu, gréndžiau*
graus-	*graũs-mas*[33] *graus-tìnis*	*gráusti*	**graud-**, *gráudžia, gráudė*
griaus-	*griaũs-mas* *griaus-tìnis*	*griáusti*	**griaud-**, *griáudžia, griáudė*
grįs-	*grį̃s-dinti* *grįs-laĩ* *grįs-mas* *grį̃s-tas* *grįs-tinis* *grįs-tójis*	*grį̃sti*	**grind-**, *grindžiù, grindžiaũ*
grūs-	*grūs-lỹs* *grūs-mẽ* *grū̃s-tas* *grūs-tìnė* *grū́s-tis* *grū́s-tinė* *grū́styti*[34] *grūs-tùkas* *grūs-tùkė* *grūs-tùvas* *grūs-tuvė̃* *grūs-tùvis* *grūs-tuvỹs*	*grū́sti*	**grūd-**, *grū́du, grū́dau*

[30] Przez degeminację z **glaus-styti*.

[31] Przez degeminację z **glos-styti*. Alternatywna metanaliza *glóst-yti* wytwarza neopwk. *glost-*: *glostinėti*, *glostìnis*, z kolei *glósty-ti* prowadzi do *glósty-dinti*.

[32] Derywaty: *gosláuti* 'gosliam, geidulingam būti', *goslýba* 'gašlumas, geidulingumas'. Skardžius (1943: 166): **god-slus*.

[33] Warianty: *graũzmas*, *graũdzmas*.

[34] Przez degeminację z **grūs-sty-*.

gurs-	*gur̃s-tas*[35] *gurs-terėti*	*gur̃sti, gur̃sta*	**gurd-**, *gur̃do*
jaus-	*jaũs-ena* *jaus-lùs* *jaũs-mas*[36] *jaus-mẽ*	*jaũsti*	**jaut-**, *jaučiù, jaučiaũ*
kais-	*užkaĩs-dinti* *kaĩs-las*[37] *kais-rà*	*kaĩsti, kaĩsta*	**kait-**, *pakaĩto*
kąs-	*kąs-čioti*[38] *užkąs-dinėti* *kąs-dinti* *kąs-lioti* *kąs-nis/-nỹs* *kąs-noti* *kąs-telėti*	*kąsti*	**kand-**, *kándu, kándau*
keis-	*keis-dinėti* *keĩs-ena* *kéis-lioti* *keis-mas* *keis-tìnis* *keis-tinỹs*	*keĩsti*	**keit-**, *keičiù, keičiaũ*
kęs-	*apkęs-dinti* *kęs-mas* *kęs-terėti* *kęs-terti*	*kęsti*	**kent-**, *kenčiù, kenčiaũ*
kės-	*kés-čioti* *kėséti*[39] *kés-las*[40]	*kẽsti*	**kėt-**, *kėtù, kėtaũ*

35 Skardžius (1943: 322): **gurd-smas*.

36 Skardžius (1943: 203): **jaut-smas*.

37 Skardžius (1943: 163) wymienia ten wyraz w grupie formacji z suf. *-sla-*.

38 Por. starsze iteratywy oparte o *kand-*, *kandýti* i *kándžioti*.

39 Przez degeminację z **kės-sėti*. Por. *versėti* s. v. *vers-*.

40 Tu wyjątkowo Skardžius (1943: 163) się waha: „gali būti kilęs iš **kės-slas* ir **kės-las*, plg. *kėsìntis*“.

kies-	*kiẽs-vas*[41]	*kíesti*, *kíesta*[42]	**kiet-**, *sukíeto*, *užkíeto*
kirs-	*kìrs-čioti* *atsikirs-dinéti* *nukiřs-dinti* *atsikirs-dýti* *kiřs-las*[43] *kirs-mas* *kiřs-nė* *kirs-nóti* *kiřs-tas*[44] *kìrs-telėti* *kìrs-terėti* *kirs-tìnas* *kirs-tìs* *kirs-tójas* *kirs-tùkas* *kirs-tùvas*	*kiřsti*	**kert-** / **kirt-**, *kertù*, *kirtaũ*
krės-	*krės-čioti* *krės-dinéti* *krės-nóti*	*krẽsti*	**kret-** / **krėt-**, *krečiù*, *krėčiaũ*
krims-	*krims-čioti* *krimš-dinti* *krims-éti* *krims-lẽ* *krimš-nis* *krims-nóti* *krìms-telėti* *krìms-telti* *krims-tùkas*	*krimšti*	**kremt-** / **krimt-**, *kremtù*, *krimtaũ*[45]
kris-	*kris-dinéti* *krìs-dinti*	*krìsti*	**krit-**, *krintù*, *kritaũ*

[41] Skardžius (1943: 377): **kiet-svas*.

[42] Podstawą derywacji jest vb. denominativum urobione od przymiotnika sufiksem *-sta-*. Tak jak *kiẽs-vas* 'twardawy' objaśniają się również adi. *baĩsvas* 'białawy', *geĩsvas* 'żółtawy', *juõsvas* 'czarniawy', *meĩsvas* 'sinawy', *raũsvas* 'różowy', *žaĩsvas* 'zielonawy', *žiĩsvas* 'siwawy'. Skardžius (1943: 377) i Otrębski (1965: § 121) niesłusznie postulują dla całej tej grupy sufiks *-svas*.

[43] Skardžius (1943: 164): **kirt-slas*. – Wariant *keřslas* jest wtórny; wokalizm został wyrównany do prs. *kertù* (Skardžius l. c. postuluje **kert-slas*, tj. derywację od osnowy praesentis, co mało prawdopodobne).

[44] Wariant *keřstas* jest wtórny; wokalizm został wyrównany do prs. *kertù*.

[45] Jest również odpowiedni neopwk. na stopniu *o*, zob. niżej *krams-*, § 10.1.

	krìs-las[46]		
	kris-liaĩ		
	kris-nóti		
	krìs-telėti		
leis-	*leis-dinėti*	*léisti*	**leid-**, *léidžiu*, *léidau*
	léis-dinti		
	léis-dyti / *-dýti*		
	léis-ena		
	léis-telėti		
	léis-terėti		
	léis-terti		
	leis-tìniai		
	leis-tiniaĩ		
	leis-tójas		
	apléis-tojas[47]		
	leis-tùvas		
lies-	*liẽs-mas*	*liẽsti*	**liet-**, *liečiù*, *liečiaũ*
	líes-telėti		
	lies-tùkas		
lįs-	*lįs-dinėti*	*lį̃sti*	**lind-**, *lendù*, *lindaũ*
	nulįs-dýti		
	lį̃s-ena[48]		
mels-	*melš-dinti*	*melš̃ti*	**meld-**, *meldžiù*, *meldžiaũ*
	melš̃-ena		
	mels-mas		
	užmels-tojas		
	mels-tuvẽ		
mes- / **mez-**	*mes-čióti*[49]	*mèsti*	**met-**, *metù*, *mečiaũ*
	mes-dinėti		
	išmẽs-dinti		
	mes-dýti		
	mẽs-liava[50]		

[46] Skardžius (1943: 164): **krit-slas*.

[47] Te starolitewskie wyrazy por. z *klaus-tojas* SD[3] 372 «pytacz, percontator, rogator» do *kláusiu*, *kláusti*.

[48] Por. wyżej przypis do *ės-*, *ẽsena*.

[49] To obok starszego iteratywu *méčioti* (**mẽt-ią-*), jak i *métyti*. Co do stopnia wzdłużonego por. łot. *mẽtât* 'rzucać, miotać' i cs. *v ŭmẽtati*, *pomẽtati*.

[50] Sufiks *-liava* wyabstrahowano z formacji *mẽšliava* 'pora wożenia nawozu w pole', mianowicie w tym momencie, gdy została ona odniesiona do vb. *mẽšti*, *mẽžiu* 'gnoić, nawozić'. Pod względem

	mẽz-liava *mes-muõ*[51] *mès-telėti* *mès-terėti* *mes-tùvai*		
męs-	*męs-tìnis*	*męsti*	**ment-**, *menčiù*, *menčiaũ*
mis-	*mis-à*[52]	*mìsti*	**mit-**, *mintù*, *mitaũ*[53]
pers-	*pérs-telėti* *pers-tùvai*	*pérsti*	**perd-** / **pird-**, *pérdžiu*, *pérdžiau*[54]
pirs-	*pìrs-čioti* *pir̃s-kius* *pir̃s-kus*[56] *pìrs-la* / *-là* *pìrs-nis* *pirs-nóti* *pìrs-telėti* *pìrs-terėti* *pir̃z-nius*[57]	**pir̃sti*, **pir̃sta*	**perd-** / **pird-**, **pirdo*[55]
plaus-	*plaũs-mas* *plaũs-tas*[58] *pláustyti*[59]	*pláusti*	**plaud-**, *pláudžiu*, *pláudžiau*
plės-	*plẽs-enos*	*plẽsti*	**plet-** / **plėt-**, *plečiù*, *plėčiaũ*

etymologicznym jest *męšliava* derywowana sufiksem *-iava* od sb. *męšlas* 'gnój, mierzwa' < *męš-las*; wyraz ten był drw. od inf. *męšti*, nie zaś od pwk. *męž-*, jak to sugerował Skardžius (1943: 164) przez rekonstrukcję **męž-slas*. Na wzór stosunku *męš-ti* :: *męš-liava* pojawiły się rozmaite formacje analogiczne, por. *nęšti* ⇒ *nęšliava*, *vęšti* ⇒ *vęšliava* (wtórnie *vęžliava*), *riñkti* ⇒ *riñkliava*.

51 Wariant do *met-muõ*, częściej pl. *mẽt-menys* 'osnowa w tkaninie'.

52 'wyciąg ze słodu, brzeczka, z której za pomocą fermentacji wyrabia się piwo'. Zgodne z łot. *misa*.

53 Por. neopwk. *mais-*, o formie stopnia o do *mis-*, § 10.1..

54 Co do stopnia zanikowego *pird-* zob. niżej neopwk. *pirs-*.

55 Co do stopnia *e* zob. wyżej neopwk. *pers-*. Stopień zanikowy widać w *pìrdinti*, *pìrdžioti* oraz w nominach *pirdà*, *pir̃dalas*, *pirdū̃nas*, *pir̃džius*.

56 Paralelną budowę pokazuje *smir̃s-kus* ⇐ *smir̃s(ti)*, zob. niżej. Skardžius (1943: 124) odtwarza jednak **pird-skus*.

57 Z sonoryzacji **pirs-nius* (sufiks jak w *sùs-nius* ⇐ *sùsti*). Paralela: *trìznius* s. v. *tris-*. Skardžius (1943: 226) odtwarza **pird-dnius* (sufiks taki nie istnieje!)

58 Skardžius (1943: 321): **plaud-tas*.

59 Przez degeminację z **plaus-styti*.

	išsiplẽs-ena		
	plẽs-mas		
plūs-	*plū́s-čioti*	*plū́sti, plū́sta*	**plūd-**, *plū́do*[60]
	plū́s-ena		
	plūs-mas[61]		
	plū́s-telėti		
	plū́s-terėti		
pras-	*pripras-dinė́ti*	*pràsti*	**prat-**, *prantù*, *prataũ*
	atpras-dýti		
	supras-dýti		
	pras-ena		
	pras-lùs		
	pras-mà		
	pras-mas		
	pras-mẽ̃		
pus-	*pus-nìs*[62]	*pùsti*	**put-**, *puntù*, *putaũ*
	pùs-tas		
	pustýti[63]		
pūs-	*pū́s-čioti*[64]	*pū̃sti*	**put-** / **pūt-**, *pučiù*, *pūčiaũ*
	pūs-dinti		
	pūs-dýti		
	pūs-lẽ̃[65]		
	pū́s-lioti		
	pūs-lỹs		
	pūs-nóti		
	pū́s-terėti		
ras-	*ras-dinė́ti*	*ràsti*	**rad-**, *randù*, *radaũ*
	ràs-dinti		
	ras-dýtis		
	ras-lùs[66]		
	ras-mẽ̃		

60 Obok tego jest neopwk. *plūst-* : *plūst-éti*, *-a*, *-ė́jo*, *plūstbuřnis* 'kas plūsta, koneveikia, nepraustburnis'.

61 Przy założeniu ekspresywnego skrótu *plūs-* > *plus-* można by tu jeszcze zaliczyć *plus-čióti* 'chodzić bez celu, wałęsać się' (⇒ *plùs-čius* 'leń, obibok, wałęsa').

62 Skardžius (1943: 221): **put-snis* (tak samo Otrębski 1965: 170).

63 Przez degeminację z **pus-styti*.

64 Por. starsze *pū́čioti* < **pūt-ją-*.

65 Skardžius (1943: 170): **pūt-slė*.

66 Skardžius (1943: 166): **rad-slus*.

res- / rės-	*rẽs-vas* *rẽ̀s-vas*[67] *rės-mẽ̃*[68]	*rèsti*	**ret-**, *reñta*, *rẽto*
ręs-	*rę̃s-dinti* *rę̃s-tìnis* *rę̃s-tójas*[69]	*rę̃sti*	**rent-**, *renčiù*, *renčiaũ*
ries-	*ries-čiúoti* *ries-mẽ̃*[70] *riẽs-mas* *riẽs-tas* *ries-tìnis* *ries-tùvas* *riẽs-vas*[71]	*riẽsti*	**riet-**, *riečiù*, *riečiaũ*
ris-	*rìs-dinti* *rìs-tas* *rìs-vas* *ris-tùvai* *ris-tùvas*	*rìsti*	**rit-**, *ritù*, *ritaũ*
rus-	*rus-nùs*[72] *rùs-vas*[73]	*rùsti*	**rud-**, *rundù*, *rudaũ*
sės-	*sės-lỹs* *sės-lùs*[74] *sės-tas* *pasẽ̃s-tė*[75]	*sėsti*	**sėd-**, *sėdu*, *sėdau*
siaus-	*siaũs-dinti* *siaus-lùs*	*siaũsti*	**siaut-**, *siaučiù*, *siaučiaũ*

[67] Skardžius (1943: 377): **rėt-svas*.

[68] Skardžius (1943: 206): **rėt-smė*. – Por. stopień wzdłużony *rėt-* w *rėtmẽ̃* a. *rėtmà* 'rzadkie miejsce (w lesie)', *rẽ̃tis* 'rzeszoto, sito z dużymi otworami' (zwane też *retasis*), *rėtỹs* 'człowiek małomówny'.

[69] Obok *rę̃s-* istnieje neopwk. *rąst-*: *rą̃stas*. Wyabstrahowano go z intens. **rąst-ýti* ⇐ **rąs-styti* (osnowa *rę̃s-ti*).

[70] Skardžius (1943: 206): formacja na *-smė*.

[71] Skardžius (1943: 377): **riet-svas*.

[72] Skardžius (1943: 225): **rud-snus*.

[73] Skardžius (1943: 377): **rud-svas*.

[74] Skardžius (1943: 166): **sėd-slus*.

[75] Skardžius (1943: 331): **pasėd-stė* albo **pasėd-tė*.

	siaũs-mas *siaũs-telėti* *siaustýti*[76] *siaus-tùvas*		
sius-	*sius-lùs* *siùs-mas* *sius-nà* *sius-tà* *siùs-tas* *siùs-telėti*	*siùsti*	**siut-**, *siuntù*, *siutaũ*
siųs-	*siųs-dinti*[77] *siųs-lỹs* *siųs-tìnis* *siųstýti*[78] *siųs-tùvas*	*siųsti*	**siunt-**, *siunčiù*, *siunčiaũ*
skaus-	*skaũs-dinti* *skaũs-mas*[79] *skaus-nóti*	*skaũsti, skaũsta*	**skaud-**, *skaũda, skaudžiù*
skers-	*skeřs-dinti* *skers-tójas* *skers-tùvės*[80]	*skeřsti*	**skerd-**, *skerdžiù, skerdžiaũ*
skės-	*skės-čioti* *skės-nóti* *skės-telėti* *skės-tìnis* *skės-tùvas*	*skẽsti*	**sket-** / **skėt-**, *skečiù, skėčiaũ*
skirs-	*skìrs-ena* *skiřs-kelė* *skìrs-mas* *skìrs-nis*	*skiřsti, skiřsta*	**skird-**, *skiřdo*

[76] Przez degeminację z **siaus-styti*.

[77] Obok tego *siuntinėti*.

[78] Przez degeminację z **siųs-styti*.

[79] Skardžius (1943: 204) wymienił wśród wyrazów na *-smas*, por. wyżej uwagę do *bĩlsmas*.

[80] Wtórną osnowę *skers-* widać jeszcze w sb. *skerstujis* albo *skerstũjis* 'ostatni miesiąc w roku, grudzień'; objaśnienie formantu nasuwa jednak trudności.

	skirs-nùs *skìrs-telėti*[81]		
sklęs-	*sklę̃s-tas*	*sklę̃sti*	**sklend-**, *sklendžiù, sklendžiaũ*
skros-	*skrós-dinti* *skrós-tinis* *skros-tójas* *skros-tùvas*	*skrósti*	**skrod-**, *skródžiu, skródžiau*
skurs-	*skurs-dinti* *skurs-nà*[82] *skur̃s-nas*[83] *skurs-nùs*[84]	*skur̃sti, skur̃sta*	**skurd-**, *skur̃do*
skus- 1	*skus-čióti* *skùs-terėti*	*skùsti*	**skud-**, *skuñda, skùdo*
skus- 2	*nuskùs-dinti* *skùs-terti* *skùs-tis* *skus-tójas* *skus-tùkas* *skus-tùvas*	*skùsti*	**skut-**, *skutù, skutaũ*
skųs-	*apskų́s-dinti* *skųs-mas* *skų́s-tis* *skų́s-tojas*	*skų́sti*	**skund-**, *skùndžiu, skùndžiau*
slys-	*slýs-čioti* *slýs-dinti* *slỹs-mas* *slýs-terėti*	*slýsti, slýsta*	**slyd-**, *slýdo*
smirs-	*smìrs-dinti*	*smir̃sti, smir̃sta*	**smird-**, *pasmìrdo*[85]

[81] Z metanalizą prs. *skir̃sta* jako *skir̃st-a* są natomiast związane drw. *skìrsč-iotis, skir̃st-ė, skìrst-yti, skirst-ùkas, skirst-ùs.*

[82] Skardžius (1943: 220) wymienił wśród wyrazów z sekundarnym sufiksem *-sna*, jak *lùp-sna, kup-snà, liep-snà*.

[83] Skardžius (1943: 219): **skurd-snas*.

[84] Skardžius (1943: 225): **skurd-snus*.

[85] Zob. niżej neopwk. na stopniu *o*: *smars-*, § 10.1..

	smirs-nóti *smìrs-telėti* *smìrs-telti* *smìrs-terėti* *smiřs-kus*[86]		
spaus-	*spaus-dinėti* *spáus-dinti* *spáus-ena* *spaūs-mas* *spaus-muõ* *spáus-tai* / *spaūs-* *spáus-telėti* *spáus-terėti* *spáustyti*[87] *spáus-tojas* *spaus-tùkai* *spaus-tùvai* *spaus-tùvė*	*spáusti*	**spaud-**, *spáudžiu, spáudžiau*
spraus-	*spraus-lẽ* *spraus-mas* *spraus-mẽ* *spraus-muõ* *spráus-tas* *spraus-tùkas* *spraus-tùvai*[88]	*spráusti*	**spraud-**, *spráudžiu, spráudžiau*
spręs-	*sprę́s-dinti* *sprę́s-ena* *sprę́z-lis*[89] *sprę̄s-mas* *spręs-tùvai* *spręs-tùvas*	*sprę́sti*	**sprend-**, *spréndžiu, spréndžiau*
svies-	*svies-dýti* *svíes-tas*[90]	*svíesti*	**svied-**, *svíedžiu, svíedžiau*

[86] Por. wyżej *piřs-kus*.

[87] Przez degeminację ze **spaus-styti*.

[88] Od pwk. *praus-* 'myć (się)', z etymologicznym *-s-*, jest odpowiednio *praustuvẽ* a. *praustùvė* 'miednica'.

[89] Ze **spręs-lis*, z sonoryzacją grupy *sl* jak w *mẽzliava* < *mẽs-liava* (zob. s. v. *mes-/mez-*), *kremzlė́* obok *kremslė́* 'chrząstka' (neopwk. *krims-* / *krems-*).

[90] Otrębski (1958: § 471): **svied-tas*.

	svíes-telėti *svíes-tinė* *svies-tỹnės*		
svys-	*svýs-telėti* *svýs-terėti*	*svýsti*, *svýsta*	**svyd-**, *svýdo*
šus-	*šùs-dinti* *šus-tìniai* *šus-tìnis* *šus-tùkai*	*šùsti*	**šut-**, *šuntù*, *šutaũ*
šveis-	*šveis-čiúoti* *šveĩs-dinti* *šveis-tìnis* *nušveis-tójas* *šveis-tùkas* *šveis-tùvas* *šveis-tùvė*	*šveĩsti*	**šveit-**, *šveičiù*, *šveičiaũ*
švies-	*švies-à*[91] *šviẽs-as* *šviẽs-dinti* *šviẽs-dyti* *šviẽs-ė* *švies-ė́ti* *šviẽs-inti* / *-ìnti* *šviẽs-is* *švies-tùvas* *švies-ulỹs* *švies-umà* *švies-ùmas* *švies-ùs*	*šviẽsti*	**šviet-**, *šviečiù*, *šviečiaũ*
tris-	*triz-nà*	**trìsti*	**trid-** / **tried-**, **trindù*, **tridaũ*; wtórnie *trýstu* < **trind-stu*, *trýdau*, *trýsti*[92]

[91] Skardžius (1943: 310): **šveit-sa*.

[92] Wbrew Skardžiusowi (1943: 219) wyraz *triznà* 'biegunka; osoba na nią cierpiąca' nie może być wyprowadzony z prototypu **trid-dna* z tej prostej przyczyny, że składnik *-dna* nie pojawia się jako sufiks w żadnym wyrazie litewskim. Bardziej naturalny będzie tutaj wywód *triznà* z praformy *trisnà*, mianowicie przy uwzględnieniu antycypacyjnej sonoryzacji *sn* > *zn*. To nieregularne zjawisko fonetyczne dokumentują takie paralele, jak z jednaj strony *uõznai* < *uõsnai*, *nuolaiznùs* < *nuolaisnùs*, z drugiej strony *grazmẽ* < *grasmẽ*, *graũzmas* < *graũsmas*, *juozmuõ* < *juosmuõ*. Formacja **tris-nà* tak się ma do inf. *trìs(ti)* jak *sius-nà* do

vers-	*vers-čiū̃kas* *vers-dinéti* *veřs-dinti* *pérvers-dyti* *veřs-ena* *versėti*[93] *veřs-las* *veřs-mas* *vers-tuvẽ*	*veřsti*	**vert-**, *verčiù*, *verčiaũ*
ves-	*ves-dinéti* *vès-dinti* *ves-dýti* *vès-imas* / *-imà* *ves-tùvės*	*vèsti*	**ved-**, *vedù*, *vedžiaũ*
vės-	*vės-à* *vės-čioti* *atvės-dinéti* *vės-dìnti* *atvės-ìnti* *vės-ulỹs* *vės-umà* *vės-ùmas* *vės-ùs*	*vėsta*, *vėsti*	**vėd-**, *vėdo*
žais- 1	*žaĩs-las*[94] *žaĩs-mas* *žáis-tojas*	*žaĩsti* 'bawić się'	**žaid-**, *žaidžiù*, *žaidžiaũ*
žais- 2	*žaĩs-tis*[95] *žaĩž-dė*	*žaĩsti* 'lepić z gliny'	**žaid-**, *žaidžiù*, *žaidžiaũ*[96]

siùs(ti) oraz jak *džiūs-nà* do *džiū́s(ta)* i stlit. *duos-na* do prs. atemat. *dúos(ti)*. – Drw. *trìznius* 'osoba cierpiąca na biegunkę' sprowadza się do **tris-nius*. Że i tutaj chodzi o wtórną sonoryzację, przekonuje nas paralela w postaci *pìržnius* 'pierdzioch' z **pirs-nius*, to do *pirs-* ⇐ **pìrsti* (zob. wyżej). Por. *sùsnius* od *sùsti*. Inaczej Otrębski (1965: § 298), gdzie proponuje się praformy **trid-snius* i **pird-snius*, z sufiksem sygmatycznym, który jednak trudno uznać za stary i/lub prymarny.

93 Przez degeminację z **vers-sėti*. Por. wyżej *kėsėti* s. v. *kės-*.

94 Skardžius (1943: 164): **žaid-slas*.

95 'miejsce przy piecu chlebowym, przypiecek' (LKŽ$_{XX}$ 88). Pokrewnym wyrazem jest tu *žaĩdas* 'ognisko kowalskie'.

96 Gwarowe *žaĩsti* ma się do liter. *žiẽsti* 'lepić, formować z gliny' w przybliżeniu tak jak gwar. *žaĩsti* 'ranić' ma się do *žeĩsti* 'ts.' Z uwagi na stopień *o* można *žaĩsti*, *žaĩdžia* interpretować jako czasownik quasiprymarny, tj. taki, który ustalił się na miejscu iteratywu **žaidýti*, odmieniającego się w praesens z suf. *-ią-*: *žaĩdžia* (por. stlit. typ prs. *mókia* do *mókyti*, *ródžia* do *ródyti*, Otrębski 1965: § 639).

	žaiz-dė̃[97] *žaiz-rà* *žaizdrà*[98]		
žįs-	*žį́s-čioti* *žį́s-dinti* *žį́s-lioti* *žį́s-loti* *žįs-tùkas*	*žį́sti*	**žind-**, *žìndu*, *žìndau*
žos-	*žós-čioti* *žós-las* *žos-mė̃*[99] *žós-tė*	*žósti*	**žod-**, *žódžiu*, *žódau*

10.1. Dodatek: formacje na stopniu *o*

bras-	*bras-tà* *brãs-tas*[100] *bras-và* *bras-tvà*	*brìsti*	**bred-** / **brid-**, *bredù*, *bridaũ*
brąs-	*brąs-à*[101] *brąs-và*[102] *brąs-tvà*	*brę́sti*, *brę́sta*	**brend-** / **brind-**, *pribréndo*, *pribrìndo*
gais-	*gaĩs-as*[103]	**gisti*, **gysta*[104]	***gied-** / **gid-**, por. *giẽdras*, *gaidrùs*

[97] Wariant wyrazu *žaĩs-tis* (LKŽ$_{XX}$ 90). Da się on wywieść z **žais-tė́* przez okazjonalną sonoryzację w pozycji po *į*. To samo odnosi się do wyrazu *žaizdà* albo *žaĩzdė* 'rana', < **žais-ta*/*-tė* ⇐ gwar. *žaĩs(ti)* 'ranić'.

[98] 'ognisko kowalskie', szerzej znane jako masc. *žaĩzdras* (LKŽ$_{XX}$ 90–91). W *žaizrà* mamy do czynienia z formacją na *-ra-* od inf. *žaĩs(ti)*, tj. **žais-ra*. Od wypadku takiego, jak *kais-rà* ⇐ *kaĩsti* (zob. wyżej) odróżnia nasz przykład udźwięcznienie *s* (co do tego por. *sprę́zlis* s.v. *spręs-* oraz *triznà* s.v. *tris-*). Młodszym wariantem jest natomiast *žaizdrà*, pochodząca z udźwięcznienia **žaistra* < **žais-ra* (*-t-* epentetyczne jak np. w *gaĩstras* 'łuna na niebie', po udźwięcznieniu: *gaĩzdras*). Całkiem inaczej Skardžius (1943: 301): **žaid-dras*, z fikcyjnym sufiksem *-dra-* (wariant *žaizrà* nie został w tym kontekście uwzględniony). W monografiach S. Ambrazasa (1993, 2000) nie znajduję wyrazów *žaizrà*, *žaizdrà*, *žaĩzdras* (ani też *kaisrà*, *sprę́zlis*, *triznà*, *gaĩzdras*).

[99] Skardžius (1943: 206): **žod-smė*.

[100] Przy obu tych derywatach na *-t-* mówimy o stosunku apofonicznym *bras-* ⇐ *bris-*. Brak formacji intens. †*brastyti* wyklucza możliwość analizy †*brast-à*, †*brãst-as*.

[101] Skardžius (1943: 310): **brand-sa*.

[102] Skardžius (1943: 378): **brand-sva*.

[103] Skardžius (1943: 310): **gaid-sas*. Wyrazowi litewskiemu odpowiada łot. *gàiss* 'powietrze'.

[104] Prs. **gysta* można rozumieć jako odnowienie starego prs. infigowanego (**gind-sta* ⇐ **ginda* 'rozjaśnia się, wypogadza się') w paraleli np. do *išvýsta* (**vind-sta* ⇐ **vinda* 'spostrzega, zauważa'), gdzie *vys-* stanowi osnowę dla stopnia *o vais-*, zob. niżej *váiskus*.

	gais-rà[105]		
	gaĩs-ras[106]		
	gais-ùs		
gars-	*garš-as*	*giršti, išgiršta*	**gird-**, *girdi, išgirdo*
	gárs-inti		
	gars-ìnti		
	garš-mas[107]		
kars-	*kars-à*[108]	*kiršti*	**kert-** / **kirt-**, *kertù, kirtaũ*
krams-	*kráms-čioti*[109]	*kriñsti*	**kremt-** / **krimt-**, *kremtù, krimtaũ*[110]
	krams-ėti		
	krams-lẽ		
	kramz-lẽ[111]		
	krams-lỹs		
	krams-lùs		
	krams-nóti		
	krams-óti		
	kráms-telžti / -telti		
	kráms-terėti		
	kramstyti[112]		
	krams-tùkas		
	krams-ùs		
ląs-	*ląs-tà*	*lįsti*	**lend-** / **lind-**, *lendù, lindaũ*
	lą̃s-tas[113]		
	ląs-tis		
lais-	*láis-čioti*	*léisti*	**leid-**, *léidžiu, léidau*
	lais-dinti		

105 Budowa jak *kaisrà* ⇐ *kaĩs(ti)*, zob. wyżej s.v. *kais-*.

106 Skardžius (1943: 301): **gaid-sras*.

107 Skardžius: (1943: 203): **gard-smas*.

108 Skardžius (1943: 310): **kart-sã*. Co do apofonii por. niżej *narsà, tamsà, vėsà* oraz *brąsà* s.v. *brąs-*.

109 Obok tego *krám-čioti* 'kąsać; przeżuwać'. Zdaniem Skardžiusa (1943: 519) *kráms-čioti* derywowano sufiksem *-ioti* od wykrzyknika *krámst*. – Jeśli kogoś nie przekonuje derywacja *krams-* od *krims-* formy infinitivi, to może sięgnąć do intensivum *kramstyti*, by drogą reanalizy **kram-sty-* wydobyć zeń potrzebny neopierwiastek (paralele na to wymieniono niżej w § 13).

110 Por. wyżej neopwk. *krims-*.

111 Wariant udźwięczniony, por. wyżej *sprę́zlis*.

112 Przez degeminację z **krams-sty-* ⇐ *krims-*. Por. łot. *krùmstīt* 'mit den Zähnen etw. Eßbares zu erlangen suchen, greifen, haschen nach etw.; zugreifen, stehlen'.

113 Skardžius (1943: 321): **land-tas*.

	láis-va[114] *laĩs-vas*[115] *láistyti*[116] *laizdyti*[117]		
mais-	*maĩs-tas*[118]	*mìsti*	**mit-**, *mintù*, *mitaũ*
mas-	*sumastýti*[119]	*mèsti*	**met-**, *metù*, *mečiaũ*
nars-	*nars-à*[120] *nařs-as*	*sunìrsti*, *-nìrsta*	**nert-** / **nirt-**, *nìrto*
smars-	*smárs-as*[121]	*smìrsti*, *smìrsta*	**smird-**, *pasmìrdo*
švais-	*švais- à*[122] *švais-čioti* *švais-ìnti* *švais-ýti* *švaistýti*[124] *švais-ùs*	*švìsti*	**šviet-** / **švit-**, *šviečiù*; *švintù*[123]
vais-	*váis-kus*[125]	*išvýsti*, *išvýsta*	**vyd-**, *išvýdo*
vars-	*vars-nà*[126] *vařs-mas*	*veřsti*, *viřsti*	**vert-** / **virt-**, *verčiù*; *virstù*

11. Resegmentacja form praesens na *-s-ta*

NEOPWK.	DERYWAT	PRS. NA *-sta*	FORMA PRT., INF.
bals-	*baĺs-vas*[127]	*bálsta*	**bal-**, *bãlo*, *bálti*

[114] Skardžius (1943: 378): **laid-sva*. – Co do stopnia *o* przy sufigowaniu *-va* por. *kalvà* od *kéltis*, *narvà* od *kéltis*, *narvà* od *nérti*, *sparvà* od *spìrti*.

[115] Skardžius (1943: 377): **laid-svas*.

[116] Przez degeminację z **láis-sty-* ⇐ *léis-*.

[117] stlit. 'pałać ogniem' (DP). Pisownia fonetyczna dla *lais-dyti*.

[118] Skardžius (1943: 321): **mait-tas*. Por. wyżej neopwk. w formie stopnia zanikowego *mis-*.

[119] 'splešć, skręcić, zmotać', przez degeminację z **mas-sty-* ⇐ *mes-*. Por. *mẽtmenys* 'osnowa w tkaninie'.

[120] Skardžius (1943: 310): **nart-sa*.

[121] Por. wyżej *nařs-as* ⇐ *niřs(ti)*. Skardžius (1943: 310): **smard-sas*.

[122] Skardžius (1943: 310): **švait-sa*.

[123] Por. niżej *gais-ma* 'śpiew' od *gíes-ti* 3 os. 'śpiewa' (pwk. *gied-*), § 12.

[124] Przez degeminację z **švais-sty-ti* ⇐ *švies-*.

[125] Budowa jak *piřs-kus* ⇐ *piřs(ti)*, *smiřs-kus* ⇐ *smiřs(ti)*, zob. wyżej. Skardžius (1943: 124): **vaid-skus*. Co do stopnia *o* por. *vaidìnti*, *vaidéntis*, *vaĩdilas*, *vaiduõklis*.

[126] Skardžius (1943: 220): **vart-sna*.

[127] Por. niżej *žaĺs-vas* do *žálsta*.

būs-	*bū́s-ena*	*bū́sta*[128]	**bū-**, *bùvo*, *bū́ti*
džiūs-	*džiū́s-kis* *džiūs-là* *džiūs-nà* *džiū́s-na* *džiūs-nas*[129]	*džiū́sta*	**džiū-**, *džiùvo*, *džiū́ti*
girs-	*girs-čióti* *girs-nóti*[131] *gìrs-telti*	*gìrsta*	**ger-** / **gir-**, *apgìro*, *gìrti*[130]
links-	*links-éti* *liñks-mas* *links-nẽ* *liñks-nis* *links-óti* *links-tẽ* *links-tìnis* *links-tìs*	*liñksta*	**lenk-** / **link-**, *liñko*, *liñkti*[132]
mįs-	*įmį̄st-i*[133] *pamį̄st-i*[134] *mįs-lẽ*[135]	**mį̄sta* < **min-sta*	**min-**, **mìno*, **miñti*
rūks-	*rū̃ks-ena*	*rū̃ksta*[136]	**rūk-**, *rū̃ko*, *rū̃kti*

[128] Obok *būs-* jest neopwk. *būst-*, który wyabstrahowano drogą reanalizy prs. *bū́-sta* jako *bū́st-a*. Por. takie derywaty, jak *bū́st-as*, *būst-inė*, stlit. *būst-imas* DP, *būst-imė* DP. – Gdy w pewnym momencie rozwojowym *bū́sena* zaczęto kojarzyć z *bū́ti* zamiast z *bū́sta*, pojawiła się segmentacja *bū́-sena* (jest ona zgodna z obecnym poczuciem językowym).

[129] Pojawia się w tej grupie również wokalizm (ekspresywnie) skrócony: *džiùsas*, *džiusnà*, *džiùsnis*, *džiùsnius*, *džiusrà*, *džiùsris*. Segment *-s-* należy w każdym razie uważać za presufiksalny, jak w osnowie synchronicznej *džiū́s-ta*. Inaczej S. Ambrazas (1993: 125, 133), który operuje sufiksami sygmatycznymi *-sn-* i *-sr-*.

[130] *apgìrti* 'upić się', *pragìrti* 'rozpić się, stać się pijakiem' (LKŻ$_{III}$ 350–351).

[131] Skardžius (1943: 220), który przemilcza obecność *girs-čióti* i *gìrs-telti*, tłumaczy *girsnóti* jako *girsn-óti*, tj. czasownik denominatywny od **gir-snà* 'picie'.

[132] Por. niżej neopwk. *lanks-*, § 11.1.

[133] Inf. 'zgadnąć, odgadnąć (zagadkę)'.

[134] Inf. 'zadać zagadkę'. Z tego inf. na *-sti* wyabstrahowano pwk. *mįs-*, widoczny w prs. *mį̄sa* 'zgaduje zagadki'. Por. *Aš mįsù mįslę. Mįsles beminsant radau. Nebus dorai, jei neįmįsi. Aš pamįsčiau, ans ančtiktum.* Zob. LKŻ$_{VIII}$ 284, gdzie jednak podano fałszywe formy na prs.: *miñčia* albo *minsia* i na prt.: *miñtė* (brak dla nich okazowych zdań).

[135] O allomorfie na stopniu *o* zob. niżej s.v. *mąs-*, § 11.1.

[136] Paralelna reanaliza *rū̃kst-a* (prs. na *-a-*) generuje neopwk. *rūkst-*, widoczny w takich formacjach, jak *rūkst-éti* (*kaminas rūkstėja*), *rūkst-énti* (*rūkstėna pirtis*), *rū̃kst-otas* (*diena rū̃kstota*). – Gdy w pewnym momencie *rū̃ksena* zaczęto kojarzyć r *rū̃kti* zamiast z *rū̃ksta*, pojawiła się segmentacja *rū̃k-sena*.

	rūks-éti *rū̃ks-mas* *rūks-nóti*		
sprogs-	*sprógs-ena* *sprógš-ena*[138] *sprõgs-mas*[139]	*sprógsta*[137]	**sprog-**, *sprógo*, *sprógti*
tims-	*tim̃s-ras*[140] *tim̃š-ras*[142]	**tìmsta / témsta*	**tem- / tim-**, *sutēmo*, *témti*[141]
ūks-	*ūks-mẽ*[143] *ūks-na* *ūks-nẽ* *ūkstýti*[144]	*ū̃ksta*	**ūk-**, *ū̃ko*, *ū̃kti*
vyks-	*vỹks-mas* *vỹks-nis* *výks-telėti*	*vỹksta*	**vyk-**, *vỹko*, *vỹkti*
žals-	*žal̃s-ganas* *žal̃z-ganas* *žáls-telėti* *žáls-telti / -terti* *žal̃s-vas*[145]	*žálsta*	**žal-**, *žãlo*, *žálti*
žils-	*žil̃s-ganas* *žìls-telėti* *žìls-terėti*	*žìlsta*	**žil-**, *žìlo*, *žìlti*

[137] Gdy w pewnym momencie *sprógsena* zaczęto kojarzyć ze *sprógti* zamiast ze *sprógsta*, pojawiła się nowa segmentacja *spróg-sena*.

[138] Okazjonalna zmiana [ks] > [kš].

[139] Obok tego *sprog-mẽ* 'pusta, nieporosła krzakami przestrzeń'.

[140] Por. *gaĩs-ras* od **gis(ti)*, *kais-rà* od *kaĩs(ti)*. Skardžius (1943: 301) analizuje ten wyraz jako *tim̃-sras*. Uderza pominięcie *tim̃sras* w monografii S. Ambrazasa (1993: 132–133) (sufiksy *-(s)ra*, *-(s)ris*).

[141] Skoro segment *s* wymienionych derywatów pozostaje w związku z metanalizą formacji praesens na *-sta-*, (⇒ **tìms-ta*, **témst-ta*), to staje pod znakiem zapytania związek form lit. *tamsà* i *tim̃sras* z pie. tematem na **-es-/-s-*. Por. wed. *támas-*, loc. sg. *támasi* 'w ciemności', łac. *temere* 'po omacku', wed. *támisrāḥ* 'ciemność', o czym bliżej Smoczyński (2001: 106).

[142] $LKŻ_{XVI}$ 365, z okazjonalną zmianą *msr* > *mšr*. – Oprócz *tims-*, które zakłada obecność prs. ingresywnego **tìm-sta* 'zmierzcha się' do *témti*, mamy jeszcze dwa dalsze neopierwiastki: *tems-* (zob. niżej *tamsà*, § 11.1) i *temst-* (por. *témsta* 'zmierzch, mrok'). Polegają one na dwutorowej metanalizie (nowego) prs. *témsta*: jako *téms-ta* albo jako *témst-a*.

[143] Skardžius (1943: 206): *ūk-smẽ* od *ū̃kti*.

[144] Przez degeminację z **ūks-sty-*.

[145] Skardžius (1943: 377) uważa za drw. denominalny z suf. *-svas* od *žãlias* 'zielony'.

žìls-terti
žilš-vas[146]

11.1. Dodatek: formacje na stopniu *o*

lanks-	*lanks-čióti*[147] *lañks-mas* *lankstýti*[149]	*liñksta*	**lenk-** / **link-**, *liñko*, *liñkti*[148]
mąs-	*mąs-lẽ*[150] *mąs-lùs* *mąstýti*[151]	**mį̃sta* < **min-sta*	**min-**, **mìno*, **miñti* (wtórnie *mį̃sti*)
tams-	*tams-à*[152]	**tìmsta* / *témsta*	**tem-** / **tim-**, *sutẽmo*, *témti*[153]

11.2. Wypadki szczególne na *-š*

nirš- jako neopierwiastek do **nirt-**: *įniršta*, *niršo*, *niršti* 'wziąć się do czegoś zażarcie, z zaciekłością; stać się zawziętym; rozochocić się'. Paradygmat ten polega na formie prs. *įniršta* (prt. *-nirto*, *niršti* ts.), w której doszło do fonetycznego zastępstwa *rs* przez *rš*.

širš- jako neopierwiastek do **šird-**: prt. *širšo* skłania do analizy prs. *širšta* jako formacji na *-ta*: *širš-ta*. Grupa *rš* pochodzi tu ze zmiany *rs*. Dany neopwk. jest więc wariantem do *širs-*, por. *širšta* < **širdsta*, *širdo*, *širšti* 'rozgniewać się, rozsierdzić się' (denom. od *širdìs* 'serce').

12. Resegmentacja form praesens atematycznego na *-s-ti*

NEOPWK.	DERYWAT	PRS. NA *-sti*	FORMA PRT., INF.
dės-	*dės-čioti*	*dėst* < *dėsti*	**dė-**, *dėjau*, *dėti*

146 Skardžius (1943: 377) uważa za drw. denominalny z suf. *-svas* od *žìlas* 'siwy'.

147 Alternatywne tłumaczenie: **lankst-ią-*, iter. od neopwk. *lankst-* jak w *lankst-ýti*.

148 Por. wyżej neopwk. *links-*.

149 Synchronicznie może być oceniane jako **lanks-styti* ⇐ *liñks(ta)*. Diachronicznie: *lankst-ýti*, tj. derywat iteratywno-kauzatywny na stopniu *o* do osnowy *linkst-* jak w prs. intrans. *liñkst-a* (⇐ *link-sta*).

150 Por. z $LKŽ_{VII}$ 893–894: *Užminsiu dabar tokią mąslę, kad nei vienas neatspėsta. Minu minu mąslę, katė veža pūslę.*

151 Przynajmniej w znaczeniu 'zgadywać zagadki' pochodzi przez degeminację z **mąs-sty-* ⇐ *mį̃s(ti)* 'zgadywać' (zob. wyżej neopwk. *mįs-*). Por. *Aš mąstau, ar neįminsiu, kas tą padarė. Mįsles mąsto. Mąstýkime mįsles.* Natomiast *mąstýti* w znaczeniu 'myśleć, rozmyślać' może wywodzić się z **man-styti* ⇐ *menù*, *miñti* 'pamiętać'.

152 Pomija się tu takie formy, jak *tamsìnti*, *tamsúoti*, *tamsùs*, ponieważ są to derywaty od *tamsà*. – Stosunek *tams-* ⇐ *tims-* / *tems-* jest podobny do *krams-* ⇐ *krims-* / *krems-* (zob. wyżej). Dla abstractum na *-à* nasuwają się jako paralele dwie formacje utworzone od inf. na *-s(ti)*: *kars-à* ⇐ *kiršti*, *nars-à* ⇐ *niršti*. – Skardžius (1943: 310) analizuje *tam-sà* ze wskazaniem na *témti* jako osnowę.

153 Por. wyżej neopwk. *tims-*, *tiñsras*, § 11.

	dė́s-ena *dė́s-lės* *dės-lì* *dė́s-lioti* *dės-nì*[154]		
duos-	*dúos-ena* *duos-lùs* *duos-na* *duos-nis* *duos-nùs*[156]	*dúost* < *dúosti*[155]	**duo-**, *daviaũ*, *dúoti*
gais-	*gais-ma*[157]	*giest* < *gíesti*	**gied-**, *gíedu*, *giedóti*
gies-	*gíes-ena*[158] *gies-mẽ*[160] *gies-nóti*	*giest* < *gíesti*[159]	**gied-**, *gíedu*, *giedóti*

13. Resegmentacja czasowników na *-styti*

NEOPWK.	DERYWAT	CZASOWNIK NA *-styti*	PWK. PRYMARNY
kaus-	*káus-dinti* *kaus-ena*[161] *kaũs-tė* / *-tẽ*[162]	*káustyti* = **kaus-sty-*	**kau-**, *káuju*, *káuti*
nars-	*nars-la*	*nárstyti* = **nars-sty-*[163]	**ner-**, *neriù*, *nérti*

[154] Obok *dės-* istnieje neopwk. *dėst-*: *dėstelėti*, *dėstinėti*. Wyabstrahowano go z intens. *dėst-yti* ⇐ *dė́-styti* (osnowa *dė́ti*).

[155] Gdy w pewnym momencie *dúosena* zaczęto kojarzyć z inf. *dúoti* zamiast z prs. atematycznym *dúost(i)*, pojawiła się nowa segmentacja *dúo-sena*.

[156] Obok *duos*-istnieje neopwk. *duost-*: *dúost-elėti*, *dúost-urti*. Wyabstrahowano go z intens. *dúost-yti* ⇐ *dúo-styti* (osnowa *dúoti*).

[157] 'śpiew, śpiewanie' (u Dowkonta, LKŽ$_{III}$ 35). Morfem *gais-* stanowi allomorf na stopniu *o* do *gies-* jak w *gíes-ti* 3 os. 'śpiewa' (zob. niżej *gies-mẽ* § 12). Derywację *ai* ⇐ **ei*, lit. *ie* ilustruje np. stosunek *švais-à* ⇐ *švies(ti)*, *šviečiù*. Obok tego mamy starszy allomorfizm *gaid-* :: *gied-*, por. *gáida* 'melodia, słuch muzyczny', *gaidas* daw. 'śpiewak', *gaidỹs* 'kogut' jako derywaty pierwiastka *gied-*, *gíedu*, *giedóti* 'śpiewać'.

[158] Skardžius (1943: 234) wymienił ten wyraz w grupie formacji na *-sena*, wraz z *eĩ-sena*, *jó-sena* oraz *áug-sena*, *bė́g-sena*.

[159] Por. wyżej *gysmas* od *gísti*, *gýsta*, § 10.

[160] Skardžius (1943: 206): **gied-smė*. – Paralela z pierwiastkiem na *-s-*: *ges-mẽ* 'ledwo tlący się żar' ⇐ *gẽso*, *gèsti*.

[161] Gdy w pewnym momencie *kausena* zaczęto kojarzyć z *káuti* zamiast z *káustyti*, pojawiła się nowa segmentacja *káu-sena*.

[162] W znaczeniu 'skrzynka z narzędziami do kucia koni'. Możliwa też analiza *kaust-ė* i przynależność do neopwk. *káust-*, to z resegmentacji *káu-styti jako káust-yti*.

[163] Alternatywna metanaliza **nárst-yti* wytwarza neopwk. *narst-*, który widać w *narš̃t-as* albo *panarš̃t-is* 'bicz, rzemienna część bata, to co się przytwierdza do biczyska', *panársta* 'botago sunarstymas. kad būtų trumpesnis; narplė, narstas' (LKŽ$_{IX}$ 325).

	panárs-la[164] *nars-laĩ*		
pjaus-	*pjáus-dinti* *pjáus-ena*[166]	*pjáustyti* = **pjaus-sty-*	**pjau-**, *pjáunu*, *pjáuti*[165]
skląs-	*skląs-ta* *sklą̃s-tas* *sklą̃s-tis*[167] *skląs-tùvas*	**skląstyti* = **skląs-sty-*	**sklę̃sti**, *sklendžiù*, *sklendžiaũ*
spąs-	*spąs-lai*[168] *spąs-nos*	*spąstyti* = **spąs-sty-*	**spę̃sti**, *spéndžiu*, *spéndžiau*, por. iter. *spándyti*
sprąs-	*sprąs-tis*[169]	*sprąstyti* = **sprąs-sty-*	**sprę̃sti**, *spréndžiu*, *spréndžiau*, por.iter. *sprándyti*
uos-	*uos-lẽ*[170] *uos-lỹs* *uos-lùs* *uõs-nai* *uõs-tai* *úos-telėti*	*úostyti* = **úos-sty-*	**úosti**, *úodžiu*, *úodžiau*

SKRÓTY

adi. – adiectivum
gwar. – gwarowe
inf. – infinitivus
neopwk. – neopierwiastek
prs. – praesens
prt. – praeteritum
pwk. – pierwiastek
sb. – substantivum
suf. – sufiks
vb. – verbum

164 S. Ambrazas (1993: 98): sufiks *-sla-*.

165 Obok *pjaus-* istnieje neopwk. *pjaust-*: *pjáust-inti*, *pjaust-inėti*, *pjaust-ìklis*, *pjaustinỹs*. Wyabstrahowano go z intens. *pjáust-yti* ⇐ *pjáu-styti* (osnowa *pjáuti*).

166 Gdy w pewnym momencie *pjáusena* zaczęto kojarzyć z *pjáuti* zamiast z *pjáustyti*, pojawiła się nowa segmentacja *pjáu-sena*.

167 Skardžius (1943: 330): **skland-stis* albo **skland-tis*.

168 Skardžius (1943: 164): **spand-slai*.

169 Skardžius (1943: 330): **sprand-stis* albo **sprand-tis*.

170 Wyraz nie uwzględniony u Skardžiusa (1943: 163) ani u S. Ambrazasa (1993: 99).

ŹRÓDŁA

LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* I–XX, Vilnius 1941–2002.

DP – CZESŁAW KUDZINOWSKI, *Indeks-słownik do „Daukšos Postilė"* 1–2. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 1977. (Seria Filologia bałtycka, 2.)

SD[3] – *Dictionarium trium linguarum* ... [3 wyd.], Vilnae M.DC.XLII. Cytowane za K. PAKALKA (red.), *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1979.

BIBLIOGRAFIA

AMBRAZAS, S. 1993: *Daiktavardžių darybos raida* 1. *Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

AMBRAZAS, S. 2000: *Daiktavardžių darybos raida* 2. *Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

OTRĘBSKI, J. 1958, 1965: *Gramatyka języka litewskiego* 1. *Wiadomości wstępne. Nauka o głoskach.* 2. *Nauka o budowie wyrazów*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

SKARDŽIUS, P. 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvių mokslų akademija. Lietuvių kalbos institutas. (Wznowione w reprodukcji fotograficznej jako t. 1 wydawnictwa Pranas Skardžius, Rinktiniai raštai, red. Albertas Rosinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996.)

SMOCZYŃSKI, W. 2001: *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Baltica Varsoviensia, 3.)

Wojciech Smoczyński
Uniwersytet Jagielloński
Zakład Językoznawstwa Indoeuropejskiego
al. Mickiewicza 9/11, PL-31-120 Kraków
wsmocz@vela.filg.uj.edu.pl

Gauta 1003 11 20